

## Verkondiging

Gemeente in de Heer Jezus Christus,

Ongetwijfeld is het waar dat als wij niet met de deuren slaan, het vast wel beter zal gaan. Dat het verstandig is om niet op de stoelen te staan, niet te gillen, aan de burens te denken omdat de muren dun zijn. Maar toch kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat Annie M.G. Schmidt niet helemaal meent wat zij hier schrijft. Niet voor niets legt zij deze woorden in de mond van zuster Clivia, de vleesgeworden burgerlijkheid van de vroege jaren zestig van de vorige eeuw. In gedachten zie ik Annie M.G. Schmidt met een ironische glimlach een trekje van haar filtersigaret nemen, met een elegantie die ik daarna eigenlijk nooit meer heb waargenomen. Bij uitstek deze vrouw, die zelf zo aan den lijve de bevrijding uit de klauwen van de benauwende, Zeeuwse burgerlijkheid heeft ondervonden, kan dit nooit serieus bedoeld hebben.

Naarstig ga ik op zoek naar sporen van ironie in deze brief van Paulus aan zijn leerling Titus. Maar ik vind die eigenlijk niet. Hij lijkt het werkelijk te menen. Zijn alomvattende advies van de verzamelde gemeenten in Kreta die hij doorgeeft aan Titus, lijkt toch vooral dit te zijn: gedraag je! Val niet op! Bind in! Spreek met twee woorden. Stel je netjes voor en zeg U. Maar dat is weer een ander lied.

Natuurlijk geldt het niet voor u allemaal. Maar ik kan me voorstellen dat voor velen van u de tijd waarin wij nu leven als bevrijdend hebben ervaren. Precies die vroege jaren zestig van de vorige eeuw was het

startpunt van een aantal belangrijke emancipatoire bewegingen waarachter wij niet graag terug zouden willen. Afgelopen week tijdens de Bijbelborrel memoreerde nog één van u dat vrouwen in Nederland nog tot 1956 in juridisch opzicht als handelingsonbekwaam werden gezien en er ging toch zoets als een zucht van afschuw in de kring rond. En hier lezen wij hoe jonge vrouwen bezonnen moeten zijn, manlievend, eerbaar, arbeidzaam in huis en in staat zich te onderschikken aan hun eigen mannen. Dat lijkt toch een soort religieuze legitimatie van bestaande maatschappelijke verhoudingen waarbij ongetwijfeld een aantal bijbelkenners onder u zullen verzuchten dat het ook nooit wat zal worden tussen Paulus en de vrouwen.

Ik zal mij er niet goedkoop van afmaken door nu te beweren dat deze brief niet door Paulus zelf is geschreven. Maar het is wel van belang om dat even in beeld te hebben. De brief is voluit Paulijnse theologie - dat wel - maar is overduidelijk in een latere tijd geschreven, zo om en rond het jaar 100 na Christus. Ik vind dat vooral in die zin interessant omdat je zou kunnen zeggen dat de gemeente van Christus al een tijdje onderweg is. Je zou kunnen zeggen dat de revolutie is uitgebleven. De dag des Heren is niet aangebroken. Alles zou anders worden - de panter zou naast het bokje liggen, alle tranen zouden worden gedroogd - maar dat is allemaal niet gebeurd. Alles is hetzelfde gebleven. Het verdriet is gebleven. Het geweld is nooit verstomd en laait steeds maar weer op. Alles is bij het oude gebleven. En wat ik nu een beetje hoop dat u aanvoelt is dat precies dit deze brief ook heel dicht bij onze tijd van leven brengt. Hier, in dit goede huis, leren wij steeds hopen en verwachten dat het anders wordt. Maar steeds weer blijven de structuren van het oude bestaan, een bestaan dat geregeerd wordt door haat, woede en onrechtvaardigheid naar het wel lijkt, ongeschokt

overeind. Hoe houd je het dan toch vol? En volgens mij, is dat precies waar deze brief aan Titus over gaat.

In een flits bedacht ik me dat je deze Titus wel als een soort interimmanager zou kunnen beschouwen. Hij organiseert de gemeenten van Kreta in de tussentijd. Het Koninkrijk der hemelen is niet aangebroken. Dat werd spoedig verwacht maar dat bleek een vergissing. Mensen stierven zonder dat Koninkrijk aanschouwd te hebben. Maar vooral: het verdriet, de pijn, de onrechtvaardigheid, het Godeklaagde leven bleef. Hoe leef je daarin? Hoe vind je daar nu een positie in?

En nu lijkt het inderdaad alsof Paulus zijn manager Titus instrueert om iedereen weer terug te stoppen in de bestaande verhoudingen. Het deksel terug op de pot. De theoloog Thomas Naastepad schrijft in zijn commentaar op deze brief iets als: 'Denk je nou werkelijk dat iemand als Paulus voor wie de hele wereld door de komst van de Messias in al haar voegen kraakt, opnieuw de burgerdeugd zou aanprijzen waarin het bestaande bestendig wordt?' Dat is het inderdaad niet. Maar wat is het dan wel?

Ik zei het u al: een centraal motief in deze brief zit hem in de tijd die verstrijkt. En dan kun je wel ophouden om man, vrouw of slaaf te willen zijn, de maatschappij doet dat niet. De samenleving pint je toch vast op deze categorieën. Wat Titus nu moet proberen, is om zijn gemeenteleden terug te laten keren, een verhouding tot het bestaande te vinden, zonder dat het Messiaanse vuur dooft. Je kunt wel tegen een slaaf zeggen dat hij voortaan vrij is. Maar dat is eigenlijk niet zo, zolang de maatschappelijke verhoudingen zo niet zijn. Wij kunnen ons als

gemeente niet buiten de orde van het bestaande plaatsen. Morgen zijn wij weer slaaf, in die zin dat de meester zegt wat wij moeten doen, wat het beleid, the policy, van ons bedrijf is, ook als wij het daar innerlijk niet mee eens zijn. Je bent man. Je bent vrouw. Je bent jong. Je bent oud. We moeten ons verhouden met dergelijke identiteiten. Maar er schuilt een messiaanse mogelijkheid in het gesprek, in de verbinding met al deze identiteiten.

Paulus gebruikt hier het weerbarstige woord 'onderwerpen'. Dat roept van alles op en bovenal en volkomen terecht, veel weerstand. Maar hiermee wordt toch vooral bedoeld: 'een je voegen in'. Het is iets als het samenspelen in een orkest. Het zingen in een koor. Je speelt en zingt je eigen partij. Maar dat gaat pas goed als je goed luistert naar de ander. In feite wordt de interim manager Titus opgedragen om het gesprek te organiseren. Het gesprek tussen man en vrouw, oud en jong, vrij en tot slaaf gemaakt. Om elkaars verhaal te horen. Om elkaar een naam, een geschiedenis, een gezicht terug te geven in plaats van de clichés en de de vooroordelen die over elkaar bestaan en die slechts in stand kunnen worden gehouden door dat gesprek niet wezenlijk met elkaar te voeren.

Wat Paulus Titus aanbeveelt, zou men inderdaad nog altijd burgerlijk, goed burgerlijk, kunnen noemen. Zeker als men daarbij in ogenschouw neemt, dat zijn aanbevelingen niet wezenlijk afwijken van die deugden catalogi die in die tijd, in het hellenisme en de toen dominante Stoa filosofie, heel gebruikelijk waren. Het is inderdaad iets als niet met de deuren slaan en dat het dan beter zal gaan. Maar misschien komt het wel omdat ik ouder word en inderdaad in Amsterdam woon, dat ik in toenemende mate denk dat er helemaal niets mis is met dit soort burgerlijke moraal. De muren in Amsterdam zijn daadwerkelijk dun. En

aan de buren denken is helemaal geen slecht idee. Misschien moeten we inderdaad doen wat we willen, maar dan zonder te gillen. Het valt op dat de gemeente een soort burgerlijkheid wordt aangeraden.

Vriendelijkheid. Voorkomendheid. Niet meteen tegenspreken. Er was in mij een tijd dat ik hier hevig tegen in verzet zou komen. Als ik iets bij uitstek niet wilde, was het wel een burger zijn. Tegenwoordig denk ik - met al die heftige meningen, de enorme polarisatie die wij in de samenleving meemaken, het reduceren van mensen tot dingen, tot categorieën, tot identiteiten - dat dit soort sukkelige dingen van groot belang zijn en dat er zelfs iets van een messiaans bestaan in weerspiegeld wordt. Paulus draagt zijn medewerker Titus op om de verbindingen, de relaties tussen de onderlinge groepen weer te herstellen. Om het gesprek op gang te brengen waarin men zich voegt. En dat wil zeggen: bereid te zijn om naar elkaars, hoogst eigen verhaal te luisteren. Dat proberen te begrijpen en dat niet meteen te blokkeren met het niet aan de werkelijkheid geverifieerd beeld dat men gemakzuchtig van elkaar heeft. We worden opgeroepen om hier elkaar en de wereld tot een voorbeeld te zijn. Naar analogie van de grote God die ons in al zijn menslievendheid verscheen om een hele wereld te redden. Laten wij dan ook proberen om elkaar, in al onze, soms verontrustende verscheidenheid, een beetje lief te hebben.

Afgelopen week maakte de schrijver en acteur Ramsey Nasr veel indruk door precies in een soort theatrale terloopsheid, met zijn hand in zijn broekzak, zijn opiniestuk voor het NRC voor te dragen waarin hij ervoor pleit om ook in de Palestijnse slachtoffers geen cijfers maar mensen, met een naam en een gezicht te zien. Zij zijn geen cijfers. Zij hadden hun individuele dromen, hun vrienden en hun schoolrapporten. De apostel Paulus pleit ervoor dat daar in Kreta, dat ons Kreta is, dat

gesprek te herstellen. De namen, de dromen, de mens daarachter, weer te ontmoeten. En precies zo de Messiaanse droom levend te houden in een wereld, in een werkelijkheid, die daar geenszins op lijkt. Toch blijft deze denkbeeldige leermeester Titus en daarmee ook ons, aanmoedigen om dit alles toch te blijven uitspreken. Om van dit alles toch te blijven dromen. En om te weerleggen, geduldig te weerleggen, wat en wie dit tegenspreekt. Accepteer niet en nooit dat iemand jou om deze droom veracht! De oorlog wederstaan. Dat begint ermee om niet met de deuren te slaan. Dan zal het beter gaan.

Amen.